

Gábor Miklós

KÓRHÁZ A VILÁG (II)

1986. augusztus 31., vasárnap

Milyen is most ez az egész életünk?

Néha ijesztő. Az egész bal oldalam külön életet él, a bal oldalam nem ugyanaz az ember, mint a jobb, bal oldali sejtjeim más életmódot választottak.

Éva, drága Éva! Istenem, milyen agyoncsigázott!

Ez a szerencsétlen kiskutyá!

Néha magamban szavalok, sőt énekelgetek is.

Éva izgul, mert a bokám és a lábszáram ijesztően vastag. Az orvosok nem izgulnak.

Néha egy könnyű óra, majd utána kiúttalanság.

Délben Farádiék. Rusztról.

Éva, Éva, Éva, ha mellettem ülnél mindig! (Most ezt a szerencsétlen kis szukát sédtátatod. Bennem van már az altató első adagja.)

A baj, hogy minden kétes, hogy minden szándékomat, még tehetségem megnyilvánulásait is, minden érzelmemet és gondolatomat, bármily egész életre szólót (előre és hátra), egyszerűen mindent csak mint a gyengeség tünetét lehet nézmem, minden gyanús és kétes, így kell, csak így szabad tekintenem. Tehát: soha nem szabad beugranom magamnak.

Szeptember 1., hétfő

Sajnos már öt órára elmúlik az altató hatása. (Pedig két napig milyen békés álmokat hozott.) Éva is felébred, mert kénytelen vagyok villanyt gyűjtani. (És fájdalomcsillapítót bevenni a lábujjam miatt.)

Olvasgatok. LOTTE. Ha már a halállal és a szenvedéssel kell foglalkoznom, no meg a fel-fellobbanó vágyakozásokkal, hát mi mást tehetnék, mint ismeretlen utakon közeledem ezekhez? LOTTE jobb, mint a videó hülyesége.

A kórházban Évával. Piros blúz van rajta, felette kék és zöld mellényke csinos gombokkal, kurta haja szemtelenül fésülve. „A te kedvéért öltöttem így”, mondja, de azért mégis ő az erősebb most. Hisz ha ilyenfajta szerelmi játékok ideje volna!

A kórházban kissé csodálkozva nézegetik dagadt lábfejemet meg bokámat, de tanácsuk nincs. A két kiváló ember: Vágfálvy Iлона főorvosnő, állandó mutterom, és Papp Sándor prof, aki bal lábamon végrehajtotta a két balul sikerült operációt, amitől lábam most csak kissé rosszabb, mint operáció előtt volt, ők elégedettek velem. Talán a színésztérmet teszi, arcszínem, mozgásom élőbb, mint az utóbbi napokban. Azért mégis őszinték, a félelem így állandó marad. Még sok minden vár rám, és ki tudja, mi, hogyan.

De Éva a legszorgalmasabb, a gyakorlati, amint rólam van szó, ő intéz mindent. E pillanatban – délután fél hat – mélyen alszik az én szobámban. Kimerült. És kitértam saját ágyából, ahol pedig a kiskutyával együtt megvoltak valahogy, de most nekem így kellemesebb. Holnaptól fokozatosan visszacsináljuk az ilyen cseréket. Vagy valamit. De őt mentesíteni kéne. Nem tudom. Sajnos nagyon kevés az erőm.

Szeptember 2., kedd

Éva szaladgál az iszonyú forgalomban ide meg oda. Én sétálni próbálok, meg hozzá szokni ehhez a szokhatatlan tünetsorozathoz. Ezzel telnek a napjaim. És közben Isten, Goethe, halál, szerelem.

Most én alszom Éva ágyában. Éva (Rozi kutya kíséretében) most vonult be abba a belső szobába, ahol a földi matracon már annyi minden történt kettesben, abba a kishozobába, amely Julié volt valamikor. Ahogy ő elment lefeküdni, az éjszakára gondoltam, összetettem a két kezem, és imádkoztam. Én Istenem, jó Istenem, lecsukódik már a szemem, amíg alszom, vigyázz reám, amíg alszunk, vigyázz reánk, még egy kis ideig őrizz meg áldásodban minket és kurta kis életünket.

Elmosolyodtam persze, de tudtam azért, hogy szívem legmélyebb vágya ez, kettőkért.

Lányom megérkezett Olaszországból. Tudom, mert felhívtam, tárcsáztam, csengett, felvették, és lám, az ő hangja válaszolt. Anyja ott volt vele, hát persze hogy belefeledkeztek a nagy mesélésbe.

Én Istenem, jó Istenem...

Drága Évám, drága Évám, mondom mindennek ellenére, és mindig szerelmes szívvel. Igen, ezt tudni kell. Ezt tudni mégiscsak fontos. Felemelő. A szerelem, amely mindig jelen van.

Szeptember 3., szerda

Akupunktúra. (Némi rossz lelkiismerettel: állandó kezelőim nem tudnak róla.)

Nem mondhatom, hogy napomban túl sok lenne a nyugodt pillanat, az önfeledtség – még leginkább, ha a LOTTÉ-t olvasom, bár őszintén szólva alig tudnám megmagyarázni, miért is esik olyan jól ez a mű.

Újfajta fájdalmak, égések.

Éva ismét elveszti a fejét a napi tennivalók kuszaságában, és estére így mindig elszakadunk egymástól.

Juli nálunk ebédel. Éppen akkor, amikor napom egyik mélypontja, összecsuklásom beáll. Ez naponta megtörténik egyszer-kétszer.

Juli öregebbnek és idegenebbnek tűnik.

Most éppen a hüvelykujjam van soron, a fájdalomcsillapítók ellenére nem hagy aludni, nyugodni, holott a szemem majd leragad.

Valóban kell ez az élethez? Ez az idegtépő, aprólékos kín?

Szeptember 4., csütörtök

Reggel ötkor ismét ébredés, vizelési inger, amelyet nem érzek egészségesnek, állítólag a gerincbántalmakkal függ össze. Ezenkívül néhány lépés után a hüvelykujjam idegesítően sajogni kezd megint. Nyolc körül kellene majd kelnem, addig nyilván alszom még egy kicsit, hisz kimerült vagyok. Erős szél rázza a redőnyöket, és egy korán kelő kutya ugat valahol, mintha falun volnék.

Fárasztó most az élet, kellemességet alig nyújt, hisz kellemes emberekkel alig találkozom, vidámsággal soha, életem párja maga is aggaszt: meddig bírja?

Reggeleim különösen nehezek, ilyenkor szinte előírászerűen eljutok a gondolatig: ha az élet ilyen, nem is erős, de állandó fájdalmakkal jár, amelyek elől nincs menekvés, nem jobb megoldás a morfium vagy a kábítószer – végső fokon a halál? (Ez bizony egészen szokatlan, új gondolat életemben.)

Éva pedig estére lesz mindig olyan kimerült, hogy nem tudunk egymással mit kezdeni. Ilyenkor a reménytelen szerelem és kétségbeesett ingerültség közt követelnék valamit, önző és igazságtalan módon, valamit tőle, valami vidámságot, könnyedséget, könnyebbséget – amit persze magam nem tudok létrehozni, se testemben, se kedélyemben.

Napjaim így telnek, nagyobb fájdalmak, ingerültségek és félelmek őrlésében.

Egy rádióinterjú Henry Moore ürügyén. (Hogy jövök én ehhez? Csak járatom a szám.)

A lábujjam – nem tudom, mitől – nagyon fáj. Telefonok. Papp professzor megnyírja kissé a hüvelykujjam, de fájdalmam a kínos műtét után sem enyhül, és most vár rám az éjszaka, mi a fenét fogok csinálni? Éva teljesen kikészül. Valamiért Rozi is sántít, nem csak én.

Viszont kaptam egy olyan mikrofont, amellyel egész jó versfelvételeket készíthetek.

Sajnos itt állok vagy fekszem a mozgásba vetett remények és reménytelenségek közt, közben a hüvelykujjamat mintha a csontjáig tűz égetné. Hogy lesz ebből reggel? És reggel, ha ébredek?

Szeptember 6., szombat

Kétszer is kinn voltam Évával „sétálni a szabadban”. (Háromszor kétszáz lépés egy-egy alkalommal.) Mintha estére mégse fáradtam volna ki annyira, mint szoktam.

De legbelül csak ott lapul a félelem.

Estére Éva is mindig elveszti kissé az egyensúlyt.

Egy nagy család? Egy *igazi* család? Vagy tanítványok kedves, okos társasága? Valaki, valakik kellenének Évának is, nekem is.

Amikor este a kutyával elvonul a lakás másik végébe, s én itt maradok az ő ágyán, mindig hiányozni kezd. (Ezt szó szerint kell érteni.) De ilyenkor már bennem az altató első adagja is.

Napközben Babits-verseket mondtam magnóra.

Szeptember 7., vasárnap

Lábacska, ha nem naponta, hát két-három naponta produkál valami újat, dagadást, eddig nem ismert fájdalmakat stb., amitől újra lehet félni, foglalkozni vele. Mit szólnék az ajánlathoz, hogy a lábamat egy ügyes kis operációval mégiscsak nyugalomba kéne küldeni – vajon akkor is kívánnék-e tovább élni?

Szeretnék leszokni az altatókról, amelyektől ugyan nem alszom, de fél napig agyonvertnek érzem magam.

Közben egy-egy félórára belefeledkezem Babits valamelyik versébe. És szüntelenül, tehetetlen reménykedéssel szeretem Évát.

Ilyenek ezek a nehéz napok. De mindenki: *Türelem!*

Titokban mindig valami lappangó még rosszabbra várok, valamiben tévednek ezek. Meg vagyok ijedve.

Egy-két héttel ezelőtt nyugodtan lemondtam volna a hüvelykujjamról. *Gyerünk!* – ha ezzel megszabadítanak a fájdalmaittól. Aztán a hüvelykujjam úgy fejlődött, ahogy kellett neki, egyáltalán nem fáj. Majd csütörtökön vagy pénteken egyszer csak megint jött valamiféle fájdalom. [...] Lüktetek, a vízajtó ellenére a bokám is dagadt. *Itt valami merénylet készül ellenem.* Így élünk. Nos, örömmel helyeselttem volna, hogy le azzal a pimasz hüvelykujjal, de mit mond Papp tanár úr, miközben nagy lelki nyugalommal

nyirbálja a husikámat? Hisz ők szívesen levágnák, de a vérkeringésem olyan, hogy a seb nem gyógyulna be, és akkor, ugyebár, a többit elképzelve. Az ilyesmitől persze megfagy a vékonyan csörgedező kis vér az ember pucájában vagy térdében vagy bokájában vagy dagadt lábfeijében. Hát így, ilyenformán. Aludni kéne.

Szeptember 8., hétfő

Reggel olyan pocsékul nézek ki, hogy az egyik kedves főorvos benn akar tartani a kórházban. Vágfalvy Ilona élénken tiltakozik, megvéd, de holnaptól mégiscsak infúziókra járok be, lábujjam fájdalmát pedig maga Papp professzor szünteti majd meg egy blokáddal, amelyet holnaptól szintén naponta megismétel. Így ma végre megnyugodtam, az igaz, hogy esett, öregesen elesett is vagyok ebben a nyugalomban. Az utóbbi négy napban megint leadtam néhány kilót. De meg is mondtam kedves doktoraimnak, hogy egyszerűen nem bírom elviselni tovább. (Két-három hónap óta szüntelenül új formában jelentkező fájdalmak, feszültségek, félelmek és kevéske remény – remény, miben? Nos, mégiscsak remény, mégiscsak az.)

Egy kedves ápolónő: „Miért nem pipázik?” Ma már előkotortam fiókom mélyéről egy régi pipát, és megpróbáltam rágyújtani.

Este van már, ágyban vagyok, remek musicalrészletek a tévében, fel kell épülnöm!

Szeptember 9., kedd

Éva szerint mióta kijöttem a kórházból, ma vagyok a legnormálisabb, nyugodt, de aktív. Én bizony nem tudom. Éva olyan részleteket mesél egy korszakról, amikor nagyon erős fájdalomcsillapítókat kaptam, hogy csak csodálkozva hallgatom: mint egy utolsó stádiumában szédelő narkós, úgy néztem ki, és folyton azt követeltem tőle, erőszakoskodtam: „Mosolyogj!” (Valami ilyesmire valóban emlékszem.) Amikor a kórházból hazafelé tartottak, Jutkával még sírtak is.

Ma bementem infúzióra. A 31-es szoba üres volt, besütött a nap, kedvem lett volna ott maradni. Közben meg irtóztam a kórházi léttől.

Ismerősöket keresek. (Barátaim nincsenek.)

Szeptember 10., szerda

Éva ma először ment fodrászhoz *azóta* – s éppen ma délután adok neki nagy okot, hogy összes indulata, szenvedéyle kitörjön.

Fel-alá járom a szobákat, s azt mondom magamban: Élni kell! Jární kell! Élni kell! S egyszerre, életemben először rajtakapom magam, hogy arra gondolok: Mi lenne belőled, ha én nem lennék? Vigyázni kell rád! Életemben talán először gondolok valóban egy másik ember javára, érzem, hogy egy másik emberért kell élnem, létezniem. Akárhány indoka lehet is ennek az érzésnek, akkor is itt van, megjelent. Velem szemben, az asztal másik sarkánál egy okos, bölcs, tehát kissé keserű asszony ül, aki szeret, de a sok és úgy látszik, nagyon erős szenvedésben (talán olyan komoly veszélyek közt jártam, amelyekről nem is tudtam mindent) ismeretlen közelségbe jutunk. Ezek az erős szenvedések talán jobban egymáshoz kötnek minket. De vajon a szerelemnek – a szerelemnek! – mennyi lélegeznivalót hagytak? Vajon lesz-e még erőnk egymásra mosolyogni önfeledten? Most, amikor kezdjük kiérdemelni a mosolyt? De a dolgokat nem így osztogatják.

Mindegy. Istenem, mindegy. Szeretem ezt az embert, és valóban szeretnék élni. Érte is. Érte.

Szeptember 11., csütörtök

A szokott program: infúzió, injekciók, kórház, nővérek, orvosok.

Gyengeség. Gyengeség. És ezért egy kis szégyen, valami hitetlenség is.

Az orvosok mondják: legfontosabb, hogy most vegyek részt az életben – milyen életben? Hogy kell azt?

Lányom is eljön, egy szép, kedves, igazán tiszta kis – idegen.

Rozi kislány a maga mindennapos problémáival, tehetséges és okos hisztérika.

Este a tévében Az IMPOSZTOR. Major nagyon tetszik. Jó előadás.

Betegség és öregség: megszokhatatlan, újra meg újra meghökkentő fordulat. Most jobban értem Majort, mert ő is átélte *ezt*. S még mindig, még mindig élni szeretnék! Valahogy újjászületni!

Az ember nem a saját tükörképét nézi. De nézzen valamit, valakiket, a világot.

A kultúrát, a verseket még mindig szeretem. Az ember ilyenkor ponyvákat keres, aztán rájön, hogy csak Goethe érdekli.

[...]

Szeptember 17., szerda

Ismét egy éjszaka, amely után betegebb, fáradtabb vagyok. Mintha nem aludtam volna át néhány – különben tényleg meg-megszakított – órát sem. Egyszer-kétszer valóban reszketni kezdek, rohamot kapok, holott nem vettem be mást, csak két Valeriánát meg egy Eleniumot.

Délelőtt Éva segít megfürödni, megmossa a hajam, amely – talán valamelyik gyógyszeről – ijesztően hullik.

Délután infúzió, ezúttal a főnővér fülledt kis szobájának díványán fekvé, mert a kórházban máshol nincs szabad hely.

Meglátogatom Mészáros Ágit. A boldogtalanságtól és szeretetlenségtől betegeskedik. Vagy ő hall nagyot, vagy én szoktam rá valamilyen egészségtelen motyogásra. Szeretettel fogad, és én is szeretem őt. (Nagy hasú, kurta kis öregasszonyka, félig kitarva, hiszen a hőség változatlan.) Mosolyogva, nevetgélve közös múltunkat emlegetjük ('45-ös naplómban írtam erről), Major is szóba kerül, akit gyűlöl, hisz a legrosszabbat tette vele: felemelte, aztán elejtette. Mikor elmegyek, „maga éppolyan fiús, mint akkor volt”, mondja. Ebből kiderül, hogy jól komédiáztam, no meg a hajmosás meg egy fiatalosan színes nyári trikó is megtette a hatását, s mindez rám is hatott, a kedvemre, a viselkedésemre. Ezúttal nem bántam, most ez a dolgom, tegyek úgy, mintha éppolyan lennék, amilyen már nem vagyok.

Újabb blokád a lábfejembe. Papp prof mindegyik feloldódik, már nem olyan professzoros és szigorú, fecseg, pletykál és politizál.

Este a lányom látogat meg. Egész jól elbeszélgetünk hármásban. Juli mesél a múlt-ról.

Most pedig egyedül itt, az ágyban. Meleg van, olvasok, s nem merem elszánni magam az alváásra, mert félek, hogy nem sikerül.

Sokat nyomozok gondolatban *kiválasztottságom* körül: hogy is hihettem benne? Érdekes gondolatok, legalább azok.

Szeptember 18., csütörtök

Ma alig tudok a lábamra állni. Valószínűleg tegnap a blokádnál történt valami baj, nem tudok a sarkamra lépni.

Ez már valóban a pecek sorozata, nehezen viselem.

Ahogy egy-egy ilyen új fajtája az értelmetlen fájdalomnak megjelenik, s nem hagy nyugodni, blokkolja a szellememet, megakadályozza, hogy valamin is gondolkozzam, hogy bármi mást komolyan vegyek, mint ezeket a konokul újra megjelenő fizikai fájdalmakat – bőgni volna kedvem. Miért történik *ez* velem? Ez valahogy nem stimmel. De akkor is van, és kitartóan üldöz.

Hogy cserélődött ki az önbizalmam, vállalkozó kedvem hová lett, hogy adott helyet ennek a rendszernek, amely egyetlen vidámabb, bizakodóbb, érzékibb nap után azonnal rám küld egy hisztérikus éjszakát s valamilyen új, eddig nem ismert fájdalmat?!

Szeptember 19., péntek

Vajon az injekciók miatt nem tudok a lábamra állni vagy az ortopéd cipő elbaszott betétje miatt? Körülbelül e kérdés körül forgott a mai napom, amelyet csak az tett mégis súlytalanná vagy elviselhetővé, hogy közben a professzorok és ápolónők dumálnak körülöttem, Éva is vigyáz rám, valahogy az egész mintha csak társasági élet lenne, a lábam meg majd úgyis rendbe jön.

Csak amikor itt az este, akkor indul bennem az idegesség, valahonnan a kereszt-sontom tájáról. Hirtelen attól kezdek félni, hogy felforgatok mindent magam körül, letépem magamról a testem.

Egyetlen dolog segítené rajtam: a *mese*, az írás, a munka és egy-egy szám a videón.

Szeptember 20., szombat

Éva első előadása. Számomra? Egy egész este Éva nélkül.

A lábam mind rosszabb. Semmit nem látni rajta, de nem tudok rálépni. Ha fekszem (most éjszaka negyed öt), akkor (a fájdalomcsillapítók ellenére) elviselhetetlenül fáj vagy mit csinál, úgyhogy egyedülletemben jajgatok, siránkozom, imádkozom.

Szeptember 21., vasárnap

Nem tudok a lábamra állni. Mi az ördögöt csinállok, ha este Éva játszani megy? Itt benn pisíltam a szobában (egy vizeskancsóba, amelyet Éva amúgy is utál). Ha egyedül maradok, káromkodom, siránkozom és imádkozom. Segítséget kérnék – de kitől? Éva szerint az egész csak a rosszul adott blokád és a cipő miatt van. Máskor meg: hátha csont-hártyagyulladás? Lehet, hogy holnap mentővel bevitetem magam a kórházba? Csak akkor jó, ha fektemben felülök. (Saskia bénasága jut néha eszembe.)

Odakinn süt a nap. Telefon Vágfalvynak. Kétségbeesett óra. Majd – Éva tanácsára – felveszek egy normális félcipőt, és belefér a lábam! Elszántan járkálok a lakásban. Bár néhány lépés kimerít, de mégiscsak megy! Illetve megyek! Jutka végigkibiceli ezt a hisztérikus reggeli kinszenvedést. Éva pedig nő. Segít, gondoskodik, kitalál, megold. Egy diadalmas életrevaló asszony – egy erős asszony. Tudom, mit jelent neki ez a szerep, miközben én lassan pityergő, hisztérikus, bár hízelgő poronttyá degenerálok. Nem szereti, hogy az orvosokkal szemben *hősiesen* vagy éppen gyáván udvarias vagyok, de őelőtte elengedem magam. Ez valóban igazságtalan, de mit tegyek? Végül is mi köze Papp professzornak vagy Vágfalvy Ilonának a fájdalmaimhoz? Tőlük passzív, de színészien kacér hálával fogadok mindent, míg Éva részese lesz minden sötét oldalnak, neki ezt el kell viselnie. Nagyszerű asszony ez a drága régi *Riza*, *Cherubin*, életem párja.

Aztán este megint konfliktus. Úgy érzem, terhére vagyok (azt szeretné, ha vissza-

mennék a kórházba?), és amikor kötényében, mint egy árva kislány, kilép az ajtón, utána kell kiáltanom, hogy mennyire szeretem.

S most itt ez az este, egy beteg ember estéje, a nyugtatók növekvő szédületében.

Szeptember 22., hétfő

A prof önkritikát gyakorol a lábamat illetően. Ettől nem leszek jobban. Ha lenne emberi hely, benn maradnék a kórházban, de nincs. Holott ez könnyíthetne valamit Éva életén. (Ma ismét játszik. Tatár Eszter a konyhában dolgozgat, és sétáltatja Rozit.) Most meg attól tartok, hogy a sok fekvéstől majd idetartozó fájdalma kezdődnek újra.

Stikában – természetesen – mindig valami lappangó másféle bajtól félek.

Lányom telefonál. Saskia tegnap minden szemmel látható ok nélkül kétszer elesett. Mindkét kezével és mindkét lábával vannak már *bajok*. Ismét kórházban van.

Szeptember 23., kedd

A betegség lepedőjének meleg és kellemetlen gyűrődései. A fekvésbe tört test idegei. Kutyánk is beteg, visszahúzódott a legsötétebb szobába, az ágy alá. Reggel még sütött kinn a nap, most (dél van) beborult. Odakinn munkagépek dolgoznak. Kutyánk fos, hány. Éva hajlong, takarít, felmos. Isten a tanúm, szeretem ezt a kutyát, de nem kellett, nem kellene...

Juli látogatása – Éva kiborulása –, be kellene vonulnom a kórházba, csak önzésem tart itthon. De Éva már nem bírja. És én bírom? És mit, uramisten? És minek? Miért?

Juli bölcs, Juli megértő, aggódik. – Nekem könnyű – mondja –, én Gábor vállán kisírom magam, de ti csak egymás vállán tudnátok kisírni magatokat.

Szeptember 24., szerda

Ismét a Kútvölgyiben, most nem is tudom, hányas szobában. (Mészáros Ágit lakoltatták ki innen, hogy nekem hely jusson.) Csend van, meleg napfény. Nem szabad felkelnem, csak a legszükségesebbre, valószínűleg a prof injekciói okozta gyulladás miatt, de nem biztos. Hogy meddig? Tán egy hét? Semmi sem biztos. Évával tegnap verseket olvastunk fel egymásnak, úgy fejeződött be a szomorú, kellemetlen, gyűlöletes nap. De végre kinyögte, hogy nem bírja, igen, maradjak a kórházban. Vágfalvy Ilona már ezzel a szobával és ággal várt.

Itt a csend, a nyugalom, egyelőre nincs szobatársam. Éva most ment el, kihozta nekem a szükséges holmikat, de hogy rángattam volna vissza a szoknyájánál fogva!

Kellér Dezső meghalt. Szélütés.

Egy emelettel felettem fekszik Saskia.

Én meg mennék, élnék! De annyira, hogy belehasad a szívem! Délután borogattam az elátkozott bokám. Fülemen a Jutka-féle walkman hallgatója, félóráig Leonard Cohen dologtatott nekem, s közben egyfolytában, megállás nélkül sírtam, csak folytak a könnyeim, mintha egy embernek ez lenne a legtermészetesebb állapota. Az ember olyan lény, aki szünet nélkül, egyenletesen sír, eregeti a könnyeit. A szép, a fényes ablak és erkély mögött a lombok – valamilyen gép is zúg, de azt már megszoktam. [...]

Éva után sírok én, egyfolytában, megállás nélkül, szép csendesen, milyen jó lenne, milyen szép lenne, ha egyszer csak nyílna az ajtó, s megjelenne ő – de nem lelkifurdalásból, nem kötelességből, hanem csak úgy, csak a szíve nem bírná tovább nélkülem. Éva, anyukám, igen, anyukám, akinek létét mindig kétségbe vontam, amikor pedig ő vigyázott térdemre, bokámra. Lehetetlen, hogy kiugorjak az ágyból, egykettőre ma-

gamra kapjam a ruháimat, kettesével le a lépcsőn, ki a szabadba, s úgy futnék, hogy körülöttem a szél... De nincs más, csak ezek az egyenletesen, kimérten arcomról a pár-nára folyó könnyek meg a csend. Ez a csend. A napsütéses délután csendje.

Amikor vártam a kórház hátsó, kicsi udvari ajtajában – abban a tolószékben ülve, melyet Éva kaparintott valahonnan, mert a legény, akinek hoznia kellett volna, eltűnt –, a folyosóról kifelé tartva megjelent Aczél György a sofőrje kíséretében. Lám, ez még süketebb, mint én. Váratlan meghatottsággal a nyakamba borult, és megcsókolt. Az *öreg harcosok*. (Neki a felesége halt most meg. Nyilván Saskiára gondol, onnan e testvéri rám találás. Hisz különben szívből utál. Joggal.) Éva kissé távolabbról, az udvarról nézi a jelenetet, miközben kifizeti a taxit, és gondolom, mit gondolhat róla.

Még csak öt óra! Milyen hosszú, lassú a fogság! A könnyeim kitartóan folynak. Lesz-e még itt erő, amely talpra állítson? Kell, hogy legyen! Kell! Kicsikém, még sok verset akarok neked beolvasni a kis magnódba. Te talán nem tudod, milyen rendkívüli dolog élni. Rendkívüli!

Szeptember 25., csütörtök

Éjjel betegtársat hoztak a szobámba. Szerencsém van, rokonszenves ember. Ötvennyolc éves, s először van kórházban. (Most is valószínűleg csak egy-két napra.)

Az ortopéd orvos nem talál semmi magyarázatot a lábam állapotára. Papp professzor nem jött át. (Milyen viszonyban is vagyok én ezzel az emberrel? Az operáció nem sikerült. Amikor vágta az ujjamról az elhalt részeket, utána csaknem tönkrementem a fájdalomtól. A blokáddal megszabadított a fájdalomtól, de megbénított velem, s most nyugodtan vár hétfőig, amikor úgyszólván át kell látogatnia ebbe a kórházba. Milyen viszonyban is vagyunk orvosainkkal?)

Éva este visszajött, tévét hozott. Boldoggá tett. Ma már telefonált. Én meg, ha csak megengedhetem magamnak, böngök. Ezen a nyáron vénemberré váltam. S én akarok még adni valamit Évának?

Ha a magnóhoz jutok, tán néhány verset.

Délben Éva. Éva a józan? Vagy én vagyok túl szentimentális? Úgy viselkedem vele, mint egy szerelmes kamasz: egymásba kapcsolódó tekintetek, összekulcsolódó kéz és ömlő vallomások. De ugyanilyen könnyen el tudom képzelni, hogy ez már bizony a gyengeség, a szenilitás tünete, s ő annak is látja, ezért aztán megkeményedik.

Délután fél négy felé Ilona társaságában megjelenik a „bűnös” Papp professzor. Nagyon rokonszenves a viselkedése. Talán még egy hétig kell kórházban maradnom.

Éva telefonüzenete. Kora este az ügyeletes orvosnő, az esti krimi után az ápolónő adja át. Hát nem elbögöm magam?

De akármit gondoljon ő vagy akárki vagy én magam ezekről a gyors, érzélgős könnyekről, ez az asszony, ez az *Anna Frank – Cherubin – Riza* – Éva életem része, nélküle nincs szavam sem. S nem tudok beszélni vele, hisz mindjárt ostobán vitatkozni kezdünk, de ha magamban mondok valamit, azt mindig neki mondom. Ő életem szépsége és kerekége, ezen senki sem változtathat, ő maga sem. Saskia életem gyönyörű szakasza volt, s valószínűleg döntő szakasza is. De végül is szerelmünk nem bírta elviselni az éveket. Éva idegenebbnek tűnt, de kapcsolatunk az első pillanattól kezdve csak gazdagodott és fényesedett.

Ő ezt előbb tudta, mint én.

Az élet elképzelhetetlen rondaságokat is produkál. (Lásd Babits halála.) De bármi lesz is ezután velünk, van valamin, amit csak mi magunk pusztíthatunk el. Ez a valami mindkettőnk életének a fényessége.

Ilyen színész házaspár vagy szerelmespár nincs még egy. Hozzá tartozik Vass Andor Király utcai odúja és Karcsi olajkútjai. Ebben a helytállásban lehet beletörődés, lehet elfogadás – de nincs az a talmi fény, ami talán Saskia és az én házasságom körül valahogy meghamisított mindent.

Saskia pedig most egy emelettel feljebb szenved, halálra ítélt.

Szeptember 26., péntek

Fél tizenegy, délelőtt. Hideg van, legalábbis én fázom. Az ágyból még mindig nem kelhetek ki, csak a legszükségesebbre. A lábam jobb, de közben mindenféle szokatlan fájdalmat produkál. Ez a ma reggel különösen terhes, rossz reggel. Amikor elalszom, akkor is mit álmodom? Nagymamával beszélek telefonon, azt mondja: „Gyógyíthatatlan! Viszik!” Hiába hallózom, többé nem válaszol. Hisz ő eddig nem tudta, hogy R. É. halálos beteg! Aztán talán a lányom az, akivel megyek, egy női alakot látok futni, utána kiáltok, hiába. Azt mondom a lányomnak: „Látod, milyen bolond vagyok, azt hittem, hogy ő, pedig hát ő ugye nem lehet!” Ezzel az álommal kezdődik ez a nap, meg fájdalokkal.

Éva. Este játszik. Változatlanul meggyötört és fáradt, legalábbis beszélni nem tud másról, csak erről. De kezembe foghatom szép barna, eres kezét. Kiülünk a hús napfénybe az erkélyre. Aztán elbúcsúzunk.

Lányom és Gábor. Rákérdezek. Julinak elnedvesedik a szeme. „Vége. Igen, a lába is teljesen béna már. Nem, nem szenved. Már nem gyógyítják, csak arról gondoskodnak, hogy ne szenvedjen. Nem ismert meg bennünket, csak néhány pillanatra.”

Lányom ezután rögtön az én kedvezőbb témáim után érdeklődik, nevetgélünk. Kimegy a mosdóba. Gábort kérdem. „Juli nagyon erős – mondja –, két és fél éve tudja, azóta ezzel él.”

Juli csodálatos lénye az Istennek, akire büszke vagyok. Ez kijár neki. És kijár neki egy férj, aki igazán szereti. Ha Gábor az – hát legyen ő.

R. É. Már elbúcsúzott tőlünk, őt már elvesztettük. Egy emelettel feljebb, ugyanebben az épületben, valahol még létezik, és félrebeszél – vajon miről, mit? Anyámat ebben az állapotában néha boldognak láttam. De mit áltatom magam? Mit próbálok szépíteni? A halál szemétsége.

R. É.-t egyedül kell elsiratnom. Ha egy kis eszem van, nem fokozom azt, amit át kell élnem. Inkább felejtsem el, hogy két vagy három vagy egy emelettel a fejem fölött ott az a bizonyos szoba. Piaf-szalagot hallgatok. [...]

Jutka zoknikát, gatyákat hoz be nekem, s elmeséli, hogy megtörtént a film átadása, óriási siker, Éva személyes sikere különösen nagy.

Istenem, ha Éva igazán színésznőnek merné érezni magát, nem félténém úgy.

[...]

Szeptember 27., szombat

A reggeli orvosnő – nem Ilona, mert hétvége van – gömbölyű, rokonszenves fiatalasszony, vidám vizsgálgatások közben egyszerre gyengéden azt mondja: „Szomorú hírt kell közölnöm. Évike ma reggel hétkor... elaludt.” No jó. Sírok. Szépen és jól csinálta ezt is. Most nekem kellene értesíteni Julit, Nagymamát. Én telefonáljak?! A leghülyébb nővért sikerült kifognom... kiabálunk... aztán mégsem kell telefonálnom, elintézik ők.

Amikor az orvosnő bejött, éppen Bing Crosby énekelt a rádióban. Így azóta is az ő egyik számát dudorászom.

Telefon: Szigethy Gáborral beszélek. Nagymama még nem tudja. Behozzák a kórházba, majd itt, megfelelő körülmények közt közlik velem, mindjárt kéznél lesz a segítség is, ha kell. Juli erős, mondja Gábor, és ő is vigyáz rá.

Egy kedves szomszédal telefonáltatok Évának. De Juli már értesítette.

Délelőtt Éva. Teljesen magánkívül van, vagy inkább teljesen ereje végén, de magánál. Délben hazamegy pihenni.

Nagymamát kissé elkábítva beszállítják a kórházba, ezen a folyosón fekszik, Mészáros Ágival egy szobában. Holnap meglátogatom.

Ami Évát sérti: mindenki nála érdeklődik, „hogyan bírom én?” Persze a kérdés jogos. Mégis sértő, és jellemző az emberek tehetetlenségére még jóakaratainkban is.

Juli és Gábor üldögél nálam egy ideig. R. É.-ről beszélgetünk. Milyen igazakat – és milyen hamisakat! Azon kapom magam, hogy szívesen csinálnék egy nagy interjút R. É.-ről, hogy végre szabadon foglalkozhassak vele! Belátom, kegyetlen gondolat. De vagy ez, vagy a könnyek. A többi?

Jutka elhozza Éva levelét.

Éva, szedd össze magad! Mutasd meg nekik! Én tudom, hogy te ki vagy, mi vagy, de a mítoszodat csak te teremtheted meg – ez is egy olyan pillanat most, amikor sokat tehetsz érte. Éva, büszke akarok lenni rád, Éva, szeretlek, és élni akarok, hogy te is élj!

Szeptember 28., vasárnap

Ragyogó napfényes vasárnap. Éva ki is ültet az erkélyre napozni, még a pizsamakabátomat is kinyitom a mellemen. Bemegy Nagymamához: Mészáros Ágival éppen Majort szidják. Valamivel később megjelenik nálam – ő látogat meg engem! Hogy ne kelljen mennem, ha nem szabad! Hihetetlen csodája Istennek ez a 88 éves néni. Meglepően jókedvű, csak elkalandozó és szórakozott. (Ő is meg a lánya is mindig így beszélgetek, mindig szórakozottan és elkalandozva.) Társalgunk. Van mondat, amelyet mindenkinek elmond (Évának is elmondta tegnap): „Azt várom, hogy ő lép be azon az ajtón!” (Ő, aki most egyrészt a kórház fagyos alvilágába költözött valahová, de erre csak pillanatig gondolok, ha muszáj, hisz túl közel vagyunk hozzá, ahol most tartózkodik, másrészt meg egyetlen kegyes-kegyetlen pillanatban már fel is szállt, azonnal, csendes álomban, egy bizonyos mosolygó világba.)

Mert hisz ez volt a legfontosabb! A mosolya és a jósága, amellyel egész jelenléte a pályán jótéteménnyé változott, amiért mindenki szerette. (A kis boszorkányt!) Nagyszerű volt Molnárbán, egy ideig Csehovban is, de aztán valahogy elfutott felette az idő. Nem tudom, nem is láttam elégszer az utóbbi években. (De Molnárbán és műfajában utólérhetetlen volt! Mint ahogy az utóbbi évek dalocskái, verseckéi közt is remekművei vannak!) De Bilicsi Tivadar rossz színész volt, és mégis mennyire szerették! (Akár játszott, akár nem.) Márkus Laci színészetében is volt az örömmel olyan csillogása (őbenne például azért, mert imádta, ha imádják), aminek párja nincs, amivel csak az olyan nagy gonoszok versenyezhetnek, mint Kiss Manyi vagy Olivier, talán Major, kisebb méretekben, vagy az olyan megszállottak, mint Mezei vagy Latinovits. Aztán itt vagyunk mi, többiek, akik jobbak vagyunk, többet tudunk (Olivier azért a királyunk, mert ez is, az is), de akik nem sugároznak ilyen egyértelmű érzelmi fényeket, árnyalataink gyengébben hatnak. Nem a színpadon, ott rendben van. De egész életünkben, létünkben petettebbek vagyunk, kétkedőbbek.

Közben lányom Gáborral.

A temetésre természetesen ne menjünk ki, se Éva, se én. Nagymamának ott kell lennie, ez az ünnep, ez jár neki.

[...]

Trokán és a most szabadult M. Laci. Az ÖRDÖGÖK-ről beszélnek, tegnap volt a premierje, minden szereplőnek remek híre van. Juli szeme könnyes lesz (soká beszélgettek odakint a folyosón Nagymamával), és indulnak.

Az ÖRDÖGÖK-ben R. É. játszott volna. Tehát halála napja egy elmaradt premier napja is. Eszembe jut 1960, amikor betegsége miatt egy időre nem játszhatta a HÁBORÚ ÉS BÉKÉ-t, s a színház Törőcsiket hívta helyette Natasának, és Törőcsik *vállalta*. Nos, a tegnapi premieren Törőcsik játszotta a szerepet, amit eredetileg R. É.-nak szántak.

Egész nap: élet és mozgás vesz körül, minden látogatóm szerint remekül nézek ki. Mintha R. É. egyenest a mennybe repült volna. (Éva mindig délben jön. Kiültet a napra, mint Csontváry Ferenc Józsefet.)

Csak egyetlen dolog hiányzott. Azt szerettem volna, ha Éva egész nap itt ült volna mellettem, az ágyamon, és együtt mosolyban, bánatban fogadtuk volna a többieket.

Szeptember 29., hétfő

„Ha tőlem függne, csak azok lennének ott, akiket szeretett. Ez szörnyű lesz.”

Tegnap azt üzentem Évának, hogy ha lehet, ma estefelé jöjjön be, ne délelőtt. (Ma jön a prof.) De estig nagyon fog hiányozni nekem.

Azon töprengek, milyen nehéz a székletem, ha van egyáltalán. Ilyen problémák!

Szomszédom: „Az étvágyam mindig kitűnő. 75 kiló vagyok húsz éve.” Nagy, sárga fokkal nevetve csattanósat ver a gyomrára. Jó szobatárs, csupa élet. (Bár a szája kicsit sokat jár.)

Juli és Gábor. „Juli itt nagyszerű, de otthon! Ki szokott borulni” – mondja Gábor. Erős nyugtatókat ad neki.

Megkapom a parancsot: „Járj!” És nem tudok! Egyik cipőmben sem, betéttel sem, betét nélkül sem. Valami más fájdalom van. Achilles-ín stb. Ettől romjaimba dőlök. Meddig kell még itt maradnom?

Este Éva. Nyugodtabb, jobban néz ki, kevesebbet gyötröm már. De mégse tudunk másról beszélni, csak a lábamról. Sajog a szívem, mikor elmegy. A szerelemről szeretnék veled beszélni, a szerelemről vagy miről.

Szeptember 30., kedd

A lábam fáj, és nem működik. Ha egy pillanatig egyedül maradok a szobámban, már jajgatok vagy káromkodom.

Járom sántikálva a folyosókat. Ettől állítólag jobban leszek.

Átköltözöm ismét a 131-es szobába, ahol telefon van és fürdőszoba.

Október 2., csütörtök

Juli mindennap bejön, mindennap egy kissé megnyúltabb képpel. (És erről a lányról pletykálja most a „szakma”, hogy szívtelen, rossz lánya volt R. É.-nak, hisz nem sokkal az anyja halála előtt Velencében járt. Gyalázatos népség.)

Szerelmet vallok Évának.

A lábam kétnapos remek fejlődés után ma ismét visszaesett.

Október 5., vasárnap

Gyönyörű az ős. Az erkélyen napozgatok néhány percet. Gyakorolom a járást, néha megy, néha nem.

Lelki zűrök Évával telefonon keresztül, amelyeket megpróbálnék jóvátenni, telefonon és személyesen.

Juli. „A sok orvosság a gyomromra megy.”

Este a tévében régi musicalek, Judy Garland, Gable, mi minden!

Szuszogó, fáradtan kényelmes kórházi napok. Leszokom az életről, mint a mondatokról?

Éva bejön. Úgy szerelmeskednék vele! Ehelyett? Szeretném mondani: akkor ülünk csak csendesen inkább. De nem mondom.

Farády Pistiék: Zalaegerszeg és Ruszt csődnek látszik, de Pistivel Ruszt mindenképpen kitolt. (Mesélik.)

Én a jövő héten akkor sem tudok hazamenni, ha engednek, mert Éva csütörtöktől kezdve délelőtt-este próbál és játszik. Kérni akarom, hogy hagyjanak egyedül ebben a kiváltságos szobában, ami szemtelenség. Elvégre mi vagyok én? Brutyó elvtárs?

A lábam meg fáj, hol így, hol úgy.

[...]

Október 8., szerda

Éjjel – hónapok óta – alig alszom. Sírva és kétségbeesetten ébredek. Szinte minden reggel.

Fájdalmak. Visszaesem. Az orvosok? Mi mindent várok tőlük! Hát persze hogy nem képesek megadni.

Aztán várom Éva első telefonját, isiásztól fájó seggemen üldögélve.

Holnap temetik R. É.-t.

Mi mindent várok én egy esendő asszonytól, miféle földöntúli szerelmet és jóságot? (Éva, aggódom érted.)

Ha átölelem a nyakát, ha megcsókolom az arcát, valahogy merevek maradnak az ízületeim. Azt hiszem, hogy már vagy éppen most, a rengeteg megpróbáltatás súlya alatt nem tud szerelmes lenni belém.

Holnap van a temetés. Lányom azzal búcsúzott, hogy holnap aligha látom, telefonálni sem tud. Nagy megpróbáltatás lesz ez neki.

Este a tévé: ÖREG HÖLGY... Nem nézem. (Utálok a darabot.)

Október 9., csütörtök

R. É. temetésének napja.

Engem gyomorröntgenre visznek. (Véres a székletem.) Találnak egy kis „lóherét” a gyomromban. (Vajon négylevelű?) Vágfalvy bejelenti, hogy jön a tükrözés, és esetleg, ha a „lóhere” nem jóindulatú, akkor műtét is. Tehát – ezt élem át legközvetlenebbül – hétfőn nem mehetek haza. De hisz ki tudja, mi jobb Évának? Ha itt vagyok vagy ha ott?

A gyászba öltözött Nagymamát két fia kíséri végig a folyosón. „Mami táskája volt! – mutatja Nagymama anyám egykori táskáját –, most viszem magammal!” Csak nézek utána, ahogy Ottó karján megy a nagy ünnepségre, ahol ismét híres lányát ünnepli majd a közönség. Sötétszürke, őszi nap van, temetésre való.

Lányom is felhívott: Gábor megtömte nyugtatókkal, így aztán a telefonban szinte közömbös a hangja.

Fekszem a hátamon, reménytelenül. De miért?

Nincs mit mondanom, ha úgy érzem, hogy elhagyott engem a Teremtőm vagy a Szerencse vagy a Sors – hogy nevezzem?

Éva próba után bejön, arcán még a színpadi smink, és a váratlan öröm után (hogyan jelent az elhagyottság sivatagában) néhány perccel már veszekedtünk.

Tehetségtelen vagyok, ezt kell neki bevallanom, tehetségtelen vagyok ebben az állapotomban, meghülyült és tehetségtelen, elhagyott a szerelem s a tehetség.

Hogy szöknék innét!

R. É.-t most temetik, ebben az órában, ott kinn, a borús világban.

Ma gyakran jutott eszembe Iván, hogy felhívom. Aztán mégsem. Mit mondhatnánk egymásnak?

Október 10., péntek

Gyönyörű napfény odakinn, de hűvös, hideg, őszi világ.

Tegnap délután Éva bejött, és felengedtünk.

Vágfalvy szerint a röntgen biztató, de tükrözés azért lesz.

A lábammal mindenki meg van elégedve, csak járásra nem tudom használni.

Juli és Gábor tegnap mégis bejött hozzám. Olyanok voltak, mint máskor. Azt mondják, hogy a temetés gyönyörű volt. Gábor mindig melegen megölel, ha jön, ha megy. Valóban remekül, férfiasan vezette le a temetés minden ügyletét. Julit ő tartotta kezben. [...]

Nagymamával üldögélünk a kórházfolyosón.

„Szép élete volt”, mondom.

„Szép és boldogtalan”, feleli Nagymama, minden titkok tudója.

És ez így igaz, bármily fura is.

R. É. élete, talán egy-két évet kivéve nagyon is... De tán ez sem igaz. Még nem ítéltük meg. Még nem éltük meg, milyen volt az ő élete. Talán soha nem is leszünk rá képesek. Végül is, ki kell mondanom: én nem ismertem őt.

Félek. Szeretnék még élni.

Próbálok dolgozni: *írn*i.

Keresem Ágit (Éva tegnap beszélt vele), hogy Ivánt elhívjam: ki mástól várhatnék emberi szót? Most épp Görögországban van.

[...]

A nap pedig múlik, a nap pedig süteget, de mind kevésbé. Fejhallgatómban Presley énekel. A lábam egyszerűen használhatatlan. (Ezúttal az isíásom.) Ezt a fajta életet nem nekem találták ki. A kórház nem az én otthonom.

Október 12., vasárnap

A nap még mindig süt.

M. G. P. (meghívásomra) meglátogat. Fura: egy ember, aki igazából mintha úgy gondolkodna a színházról, mint én – hát akkor?

Tegnap délután Szabó Sanyi. (Ő veszi át a szerepemet az OLYMPIÁ-ban.)

Juli telefonja, megfázott, nem jön.

Éva rövid látogatása.

Tévét nézek.

Rosszul sántikálok – írnék –, szeretném, ha olyan emberek vennének körül – nők, nők! –, akik kedvesek, szeretnek, szeretnék még örömmel élni!

Holnap újra kezdődik a kórházi nagyüzem. El kellene érnem, hogy engedjenek be hozzám egy akupunktúrát az isiászom ellen, és az kéne, hogy a gyomortükrözés ne mutasson ki semmi komoly bajt. A lábamtól eltekintve szinte hibátlannak érzem magam – no meg persze az isiász, meg hogy nem kakálok rendesen. De nem, nem, nem erről akarnék beszélni. És hiányzik Éva.

Beszéltem telefonon Ivánnal, aki majd meglátogat.

Október 16., csütörtök

A gyomortükrözés kimutatta, új fekélyecskéim is gyógyíthatók gyógyszerekkel.

Éva ma nem jött ki hozzám. Rendben van.

A nap lassan múlik. Akkor az élet hogyhogy ilyen gyorsan? (Bár, ki tudja?)

Október 17., péntek

Otthon víkendem.

Valahogy nagyon jó.

A TÉKOZLÓ SZÍV megrendítő, Éva a legnagyobbakkal vetekszik. Jutka is érzékeny, tehetős rendező, természetes tehát, hogy a tévédsungelben lekezelik.

Akupunktúra is, röntgenbesugárzás is a bokámra – és mintha használna. Bár ez igazán csak éjszaka fog kiderülni.

Az altató is nehezebben hat – negyed kettő, éjszaka. A kórházban ilyenkor már másodszor szoktam felébredni a fájdalomtól.

Vágfalvy Ilona remekül viselkedik az akupunktúrás fickóval.

De legfontosabb a megrendítő tévéfilm. Évának az országban nincs párja. Módot kell találnom, hogy kiálljak mellé, de ehhez az egész színházi és kritikus szellemet meg kellene támadnom. Miért ne?

Egyetlen dolog akadályozza, hogy *most* kiálljak Éva mellett: R. É. halála.

Október 18., szombat

Ma is itthon. Nehezen járok, de élek.

A kritikusok tönkretették a magyar színházi életet. Persze a reagálásokkal – például Á. O. – együtt. Felelősek ezért a szeméért.

Rendben van. A HAMLET rossz volt, tudom. De mégis egy korszakot jelentett, valami *szépet*, valóban azt, valami *nemzeti kincs* volt. Ezt pedig nem lehet elvenni, ha egyszerű volt. Kossuth nagyságát semmiféle leleplezés, kritika nem kisebbítheti: a szobra ott áll minden falu főterén.

De azt is tudni kell, hogy a HAMLET rossz volt. Ez ugyanis éppúgy történelmi tény, mint ami utána jött, belőle lett.

Csak a színészek tartják életben a színházat, és néhány rendező szakember, aki ért a színészekhez.

Október 22., szerda

Minden reggel – miután végiggyötrődöm a reggeli mosakodást – bögök egy sort. Szépen, szabályosan folynak a könnyeim, közben hol káromkodom, hol imádkozom.

Az utolsó mohikán arcán nem látszott jele a szenvedésnek? De hát Akhilleusz is bögött, igaz? Különben is, kinek kellene ma hősök? S mikor voltam én hős?

Csak azért hagyom abba a bógést, hogy ne okozzak fölöslegesen kínos zavart azoknak, akik szeretnek.

Azt hiszem, ha ilyen szüntelen fájdalmak és kínok meg kellemetlenségek előzik meg, nem lesz túl nehéz meghalni.

Aztán meg: egy férfinak az a dolga, hogy szégyellje a könnyeit. De egy vénember? Miért ne sírjon egy vénember? Mint a csecsemő? Hisz hányszor jajdulok fel soha nem létezett mamám után?!

Kinn vége már a nyárnak. Esik, és hideg van.

Várni nem várok másra, csak Éva telefonjára.

Mintha hangosan kiabálnék a szobámban (elfojtva azért a hangom, hisz illedelmes kisfiú voltam mindig): „El akarok menni innen! El akarok menni innen!”

Tegnap este hosszan beszélgettem a lányommal. Egészen más életre emlékszik, mint én. Kedves, okos, és talán éppen ezért magányra és sok gyötoremre ítélt ember, aki nem tud a maga szenvedéseiről beszélni. Anyja sem beszélt róla soha. Valamikor én sem. Ha jól emlékszem. De az emlékezet megbízhatatlan.

A fiatalok – Hirtling és Funtek – látogatása. Inkább én játszom meg nekik a nagy öreget, és ez kifáraszt.

Éva, drága, drága emberkém! Azért szólítalak meg, hogy elfeledkezve rólad, fel ne adjam egész életem.

A tudós orvosok ostobák. Csak legalább a jóindulatukról meg lennék győződve!

Október 23., csütörtök

A szoba napfénnel van teli.

A lábam nyomorultul fáj – bele kell törődnöm, hogy ez most már így marad?

Tegnap akupunktúra az isiászra, röntgen az elfuserált bokára.

Iván zárkózott, kemény, határozott – nem is tudom, milyen. Talán lesz még más is.

R. É. jól csinálta – mondja –, az embernek addig és úgy kell élnie, ahogy az életerejéből futja. Ő is ezt tette.

Merthogy Iván változatlanul okos.

Írni? Néha egy-egy vers. De hisz úgysem marad fenn semmi.

A nővére súlyos beteg.

A lánya gyönyörű, mondja.

Professzorok állják körül dagadt lábfejemet. Közben jókat mondok, ők meg ebből mindenféle következtetnek.

Aztán elkezdik vágni a hüvelykujjam. (Hunyi doktor, aki szerint jobb Hamlet voltam, mint Olivier.) Kellemetlen, amikor az élő húsból vágnak ki darabokat. Közben néha nagyot ordítok, de még ezt is lehet viccesen csinálni. Én mindenesetre megpróbálok.

Beírtam már ide, hogy külön lakosztályba költöztettek?

A járás többnyire nehezen megy, néha sehogy, néha egészen jól.

Papp prof négyszemközt: neki különösen fontos, hogy *én* meggyógyuljak.

A lábam mintha tényleg javulna a metéléstől.

Gyógytorna. Akupunktúra az isiászom ellen. (Isten bizony nem tudom, használ-e.)

Metélés, metélés.

Váratlan látogató: Kubik Anna. Úgy megörülök neki, olyan szépnek találok, hogy csaknem udvarolni kezdek neki.

Magyarics Györgyi már háromszor benézett hozzám.

Juli megígéri, hogy felhajtja nekem Koltait, Mészároost és Esterházyt. Azt viszont

nem érti, hogy miről akarok én M. G. P.-vel beszélgetni. Tényleg: miért is hívom őt? Érdekel. Ennél többet nem tudok mondani.

Éva újra és újra. Az előtérben Törőcsik Marival ülnek, és beszélgetnek.

Múlnak a napok. Különleges helyzetben vagyok. Hétféteken hazamegyek levegőzni.

Október 25., szombat

Itthon vagyok. Mint a mennyország, bár fáj a seggem, a lábam, minden mozdulatom próbatétel. Néha imádkozom. Mégis mennyország most itthon feküdni.

Éva járnit tanít, s ő tudja, hogy kell járni és hogy kell tanítani.

Végre mintha annyit aludnék, amennyit kell.

A falon Román Gyurka képei. *Gábor Miklós két fadarabon süketnémáknak hegedül.* Tudtommal az utolsó képe, Katitól kaptam ajándékba. (Mi lehet azzal a lánnyal? Mi lehet Gyurka képeivel?)

Amikor ezt a címet adta ennek a képnek (amelyen én afféle vagabund vagyok, ördög hegedűse, Gyurka haverja), mire gondolhatott? Éva azt mondja, a süketnémák a legszembet hallják, bárki bármit hegedül nekik. Én meg: Igen, de Gyurkának kíméletlen humora is volt. S mégiscsak két fadarabot adott a kezembe, s akik elragadtatottan hallgatnak, azok meg süketek. Nem hiszem, hogy precízen végiggondolta ezt a címet, de mindkét felfogás benne van, mint egész életünkben, akik hangszereket kezeltünk.

Október 27., hétfő

Ismét a kórházban. Az orvosok mind elégedettek a lábammal. Időnként ugyan leme-télnek belőle néhány millimétert vagy centit, általában pedig nem tudok járni, de különben a lábam szép, és szerintük úgy fejlődik, ahogy kell neki. Én pedig otthon töltött kedves napjaim után csak bőgök, meg el vagyok keseredve, így aztán Éva lekap a tíz körmömről.

Délután Juli. Anyjáról beszélgetünk, ahogy még sose beszélgettünk.

Este Farádyék és Lacus.

Torna.

Hétfő este, vagyis nincs tévé. Így hamarabb leszáll az éjszaka, és az est szomorúbb.

Október 29., szerda

Végzem mindenféle gyakorlataimat. (Sose hittem volna, hogy ilyesmiben ennyi kitar-tás van bennem.) Közben meg erősödik az érzésem, hogy soha többé nem lesz belő-lem normális ember, legalábbis nem fogok annak látszani. (S hogy mindezt elkerül-hettem volna. Az orvosok iránt érzett rokonszenvem nem növekszik.)

Valami nagyon rosszat álmodtam, fogalmam sincs róla, hogy mit. Ébredés után hosszú ideig nem tudtam, hol vagyok, miért vagyok *itt*, csak undort éreztem, s vágyat a menekülésre. Még most se vagyok egészen biztos benne, hol vagyok, miért vagyok itt, mi is történik velem. Az egész egy kicsit ijesztő.

Aztán nekifogok. A mosakodás, a reggel nehéz munkája, majd séta a négy lábú tá-masszal, ortopéd bakancsban.

Ez, ami most történik velem, bizonyos értelemben jóvátehetetlen, visszavonhatatlan, végleges. Gondolom, ez a legszörnyűbb benne. Ez már nem múló betegség, eb-ből nem lehet kigyógyulni, ez már az élet egyik állapotának felcserélődése egy másik állapotra.

Hej, SZEPTEMBERI ÁHÍTAT, hogy lobognék, hogy lángolnék én is, csak képes lennék rá. Ha igaz, holnap itt hagyom a kórházat, és hazaköltözöm. Járnai ugyan még alig tudok, de a következő két hónapot arra kell felhasználnom, hogy járnai is megtanuljak, élni is.

Félek kimenni ebből a kényelmes védettségéből, de mennem kell, Hans Castorp, a háborúba, hát háborúba.

Tegnap este Falvy Klári. Nagyon szomorú zalaegerszegi sorsukról beszélgetünk.

Ma már nem fekszem ágyban, csak éppen pihenéskor, és ezt is asztalnál írom.

Egyszóval elkezdődik, el kell kezdődnie az új korszaknak. A négy hónap átalakított, elgyengített, elgyávított. Mostantól úgy kell tennem, mintha egészséges lennék.

November 1., szombat

Itthon.

Ma járnai tanulok. Egy kis írás. Akupunktúra.

Nem megyek vissza a kórházba!

Éva nagyszerű munkatárs – ha vezető állásban lehet.

Tegnap este telefonbeszélgetés Ivánnal. Vajon közel kerülhetünk-e egymáshoz?

Éva bátorítására leteszem két botom közül az egyiket, mintha így jobban menne a járás.

Állandó fájdalma a szívemnek: Éva. Nem szeret már? Vagy miért? Nélküle üres az életem, nélküle nincs miért tanulni a határozott lépteket.

Úgy tűnik, hogy ereje végén jár. De nekem még mindig szükségem van legalább egy botra.

November 6., csütörtök

Első reggelem, hogy egyedül megyek a fürdőszobába.

Fura fordulat: a kórházban éppen hogy életképtelennek bizonyultam. Vágfalvy tán rosszul megválasztott nevelő szavai a bátorságom hiányáról például a járásban.

Éva lelket önt belém – azután ő maga összeomlik. Állandóan ismétlődő lépései egy folyamatnak.

November 8., szombat

Jobb napok, rosszabb napok.

Koltai Tamás látogatása (meghívásra). Beszélgetéseimet szinte azonnal elfelejtem.

Mindig azt mondom, amit a pillanat kivált, így aztán azt, amit mondtam, nem tudom megkülönböztetni ki nem mondott gondolataimtól vagy attól, amit máskor másnak mondtam.

Hosszú délután, hosszú félhomály.

Éva most jó, most kedves.

A tükörben néha ijesztő, amit látok.

Járnai tanulok. Lábam váratlanul, váratlan helyeken bedagad. Hülye érzések.

Éva mindenben segít.

Tasso. Ha itt, a lakáson kezdenénk el a próbákat?

Ha én játszánám a herceget?

Juli és Gábor a kísértetházban jár, R. É. ruháiból hoznak el ezt-azt.

November 9., vasárnap

A hajam csomókban hullik. Néha megjídek, ha a fürdőszobatükörben megpillantom magam.

Nem tudom, elhiszem-e, hogy ezt megúsztam. Túl sok, túlságosan állandó, és egész testemben jelentkező apróbb fájdalmak. Még nem szakítottam meg kapcsolatomat a halál világával, gondolatával.

Az orvosi jelek szerint pedig lassacskán, de napról napra javulok.

Dolgoznom kéne, könyvet írni vagy mi.

November 10., hétfő

Ma például minden ok nélkül megdagad a lábam.

Az akupunktúra nem szünteti isiászos fájdalmaimat.

Cseke Péter jön el, hogy tanácsokat kérjen a CALIGULÁ-ról.

És az életem? Az életem?

November 12., szerda

Amikor jön az alkony, rendszerint megérkezik a félelem is.

Addig rendszerint van mit tennem. Dolgoznom kell az egészségemért, jön a gyógytornász, akinél próbára tehetem koncentrációs képességemet, jön az akupunktúrás, aki-ben csalódtam, egyszóval jönnek emberek.

Amikor jön az alkony, rendszerint megérkezik a félelem is. Mintha egyszerre kiürül-ne a világ, csak az érzés marad, hogy félrevezetnek. Én soha többé egészséges nem le-szek. Bocsássa meg Isten ezt a félelmet.

Este Juli Gáborral.

A CALIGULA és Lengyel Gyuri.

Be kellene rendeznem az életem – vagyis embertársak kellenének.

Éva, Éva, Éva.

November 15., szombat

Éva és köztem krízisek.

A lábam mintha javulna.

„Azt is le kell írni, ami jó, nemcsak, ami rossz!” – szól át Éva a másik szobából.

Nem írom le sem az egyiket, sem a másikat. De ezt ő honnan tudná?

Rozi szüntelen jelenléte, nyughatatlansága.

A lábam javul? Ez hülyeség. A lábamat gyakoroltatom, tornásztatom, dolgozom rajta, hogy viszonylag megfelelően működjék.

Ezzel szemben foglalkoznom kell a Tassó-val. És írnom kéne. És körül kéne nézmem a világban.

És magamhoz – magamhoz! – kell térnem.

November 20., csütörtök

Kezdek tudni menni, bottal.

A hüvelykujjam azért egy percre sem hagy békén.

Bőgök.

Iván meglátogat. Mindig maróan okos, és mindig gyakorlatiasan jó.

Most tisztán látom Ivánt, a hiú, sértett, mániás embert – és egy csaknem tökéletes gon-dolkodót, és ahány változatban még az emberi történetet összeilleszteni lehet: jóaka-

rat, kíméletlenség, védekezés, az élet zavartalan élvezete (ez mind belefér ebbe az egy emberbe). Én hallgatók, ő beszél, nagyokat vihogva saját (igazi!) szellemes találatain. Egy ember, aki arra bátorít, hogy a magam módján adjak igazat magamnak (vagyis éljek szabad emberként).

Este nagyjelenet Évával a hallgató Jutka jelenlétében.

Éva. Szerelem. (A CHERBOURG-I ESERNYŐK a rádióban.)

Félek. Gyenge vagyok. Önmagamot veszttem el, ha nem vigyázok.

Ez még ugyanaz az ember, aki voltam?

Senki sem segíthet, azt sem tudják, miben segíthetnének. Nem ismerik ezt az állandó félelmet és fájdalmat, és éppen ezzel adnak reményt. Hátha valóban csak beteg vagyok, és az egész nem is így van? Hátha még meggyógyulok?

(A hagyatékból sajtó alá rendezte Vass Éva, szerkesztette Kelecsényi László. Gábor Miklós naplójának újabb kötete rövidesen megjelenik a Palatinus Kiadónál.)

Vörös István

EGY HALDOKLÓ

Egy nap is milyen hosszú,
egy évezred milyen rövid,
nem érzem magam rosszul,
csak a körmöm rágtam tövig.

Egy óra milyen hosszú,
egy haldoklás milyen rövid,
az élet olyan bosszú,
min az ördög bosszankodik.

Az Isten milyen hosszú,
a túlvilág milyen rövid,
rossz alagút és rossz út,
az ember lába kitörik.

Egy lépés milyen hosszú,
ez a séta milyen rövid,
fejünk fölött egy hattyú
az elmúltba visszazökik.